¡QUÈ NO SERÀ!

ESTUDI INTRODUCTORI

ESCRITA amb anterioritat a 1868 (car a la darrera pàgina del manuscrit apareix un permís de censura, que no tindria sentit després d'aquesta data), aquest sainet amb il·lustracions musicals va romandre inèdit, amagat entre tantes d'altres peces dramàtiques manuscrites del segle XIX als fons de la Biblioteca Nacional de Madrid, on apareixia catalogada com a anònima, més exactament, amb unes inicials –E. E.– com a única traça de la seua autoria. Si aquesta és la data *ante quem*, la data *a quo* la podem situar als voltants de 1862, tot basant-nos en el fet que entre 1861 i 1862, Escalante va escriure tres obres, una quantitat realment apreciable per al seu ritme de treball; fóra lògic, doncs, que aquesta obra l'escriguera durant els anys següents, quan la seua producció coneguda és molt menor. [1] Per altra banda, l'ús de la música ens situa aquesta obra al voltant dels anys seixanta, quan escriu l'altra peça amb cantables que coneixem (*Angelito*) i quan ha provat ja sort amb el sainet en valencià. Tot i que Constantí Llombart, com ja indiquem a la introducció, cita aquesta obra al seu catàleg d'autors *Els fills de la Morta Viva*, sembla que Escalante no va considerar-la digna que formés part de les seues *Obras Completas*; o potser fóra Federico Doménech, el seu editor qui, més interessant per la vessant purament sainetística de la producció del nostre autor, se n'oblidara de l'obra. No res d'estrany, al capdavall, car una part substancial de les peces inicials van córrer la mateixa sort, tot començant per l'ambiciosa *Raquel*, continuant pels *miracles* vicentins i anant a parar a les que podríem qualificar com a obres *menors*, com *Angelito*, o com les traduccions d'obres franceses.

---

[1] Teodoro Llorente Falcó al seu llibre *Eduardo Escalante. Con motivo de un centenario* (Valencia, 1934) diu a aquest respecte: «La vemos estrenar una zarzuela en castellano, con música de una señorita cuyo nombre no dio a la prensa, en la que por cierto se presentaban algunos tipos del país perfectamente caracterizados» (p. 7). Tot i que es tracta, evidentment, de la que ara ens ocupa, la manca d'indicacions més concretes (data i lloc de l'estrena) i el dir que la peça estava en castellà, ens fa sospitar que Llorente parla ací sense tenir-ne fonts fiables.

En aquest cas concret, a més, no li faltava raó a qui va decidir suprimir l'obra de l'edició bàsica de les d'Escalante. Ens trobem, la veritat, davant una obra prou irregular, on només tres o quatre acudits escalantins, que preludien ja el talent que lluirà a les obres de maduresa, salven una peça que no destaca ni per la lògica de la trama, ni pels personatges ni per l'enginy de les situacions. Tanmateix, és clar, que l'interès de l'obra és molt gran. En primer lloc, i com ja apuntàvem a la introducció general, perquè contribueix a cobrir l'estrany buit que trobem a la producció d'Escalante (altrament prou regular i constant) entre 1862 i 1868, buit que biògrafs com Rafael Ferreres havien tractat de justificar amb raons de caire personal. No cap dubte que durant aquests anys, va temptejar el dramaturg diferents tècniques i gèneres dramàtics, possiblement a la recerca d'un èxit tant professional com econòmic: les traduccions, sistema que garantia uns guanys segurs encara que no foren espectaculars, el sainet en castellà o la peça musical. D'aquest període, doncs, eixiria l'Escalante que tots coneixem: el sainetista que ha renunciat a vel·leitats romàntiques, a obres de més volada i a gèneres més diversificats.

Per altra banda, un examen mínimament detallat d'aquest text ens permet de ratificar una impressió que anem a trobar reiteradament al llarg de la nostra edició: l'art d'Escalante és el fruit d'un llarg, i sovint angoixós, procés d'aprenentatge: les múltiples correccions que s'amunteguen als manuscrits que hem tingut la sort de conservar, el procés d'adquisició d'una maduresa en l'ús de recursos com la mètrica, la decantació de tipus i temes... tot açò ens és palés amb una lectura en ordre cronològic de les obres d'Escalante, tal i com les hem intentat d'editar. En aquesta obra, per exemple trobem encara una fòrmula estròfica francament complexa, amb forta presència de quartetes alternant amb redondilles i un pes relativament menor del *romance*, mentre que les seguidilles continuen com a estrofa fonamental de les parts cantades i de caire (per dir-ho d'alguna forma) més líric. Igualment, trobem ací la història del pretenent a qui la jove esperona amb gotes de gelosia, mentre el pare d'aquesta li barra el pas al primer, qui reacciona –com a bon *caje*– amb la força més que no pas amb l'habilitat i la intel·ligència. En fi i com notes destacables (no gosaríem dir, originals) trobem la ubicació de l'obra a les rodalies de València, a Marxalenes més concretament, i la presència d'un estrafolari italià, Sempronio Pichimini, la llengua del qual (un italià més que macarrònic) ens situa en la prehistòria de les bromes lingüístiques de *La Patti de Peixcaors*.

* * *

L'estructura estròfica de l'obra ja hem dit que és tremendament complexa, no sols per la presència de combinacions exòtiques en les parts musicals com per les alternàncies entre quartetes i redondilles, que fins i tot fan pensar en l'existència d'una unitat estructural formada per la

combinació de dos estrofes, una de cada tipus. En canvi, el *romance* és lluny de cobrar la preponderància que tindrà als anys següents, i quan apareix és amb una de les rimes més fàcils possibles: *á a*.

(Per comoditat, distingirem amb un [*] les parts cantades).

*vv.	1- 4	quarteta assonantada
*	5- 12	cançó octosil·làbica: - -; - - a; - - a
*	13- 20	ídem: - - - a; - - - a
*	21- 24	quarteta de quatre síl·labes
*	25- 28	ídem: a - - a
*	29- 36	cançó: 4a 4b 6- 6c; 4a 4b 6- 6c
	37- 48	redondilles
	49- 52	quaterta
	53- 64	redondilles
	65- 68	quarteta
	69- 72	redondilla
	73-130	romanç *à a*
	131-134	redondilla
	135-138	quarteta
	139-142	redondilla
	143-146	quarteta
	147-150	redondilla
	151-154	quarteta
	155-174	redondilla (el vers 159 no rima)
	175-178	quarteta
	179-182	redondilla
	183-186	quarteta
	187-202	redondilles
	203-206	quarteta
	207-214	redondilles
	215-218	quarteta
	219-234	redondilles
	235-238	quarteta
	239-258	romanç *à a*
	259-262	redondilla
	263-266	quarteta
vv.	267-278	redondilles
	279-282	quarteta
	283-286	romanç *ò o*
	287-289	tercet 5a 7- 5a
*	290-311	seguidilles compostes
*	312-315	redondilla
*	316-319	quarteta
	320-351	redondilles (el vers 329 amb rima assonant)
	352-355	quarteta
	356-359	redondilla
	360-363	quarteta
	364-371	redondilles
	372-375	quarteta (el vers 372 amb rima incorrecta)
	376-387	redondilles
	388-431	romanç *è a*
	432-439	redondilles
	440-451	quartetes
	452-463	redondilles
	464-467	quarteta
	468-471	redondilles
*	472-478	seguidilles compostes
	479-482	quarteta
*	483-486	romanç hexasíl·lab *í a*
*	487-490	hexasíl·labs lliures
*	491-510	romanç hexasíl·lab *à a*
	511-589	romanç *à a*
	590-607	romanç *ò a*
*	608-611	seguidilles compostes
*	612-643	romanç pentasíl·lab *à a* (els versos 620-623, rima *í a*)
	644-732	romanç *à a*
*	733-744	cançó: 4- 4a 4- 4b

Del total de 744 versos, podem observar com 149 són cantats (un 20 % aproximadament), si bé la gran majoria d'ells tenen mesures inferiors a l'octosíl·lab habitual de les parts no cantades. Aquestes, presenten la següent distribució percentual de les estrofes:

Romanç:	*à*	*a*	246	38 %
	è	*a*	44	
	ò	*a*	18	
	ò	*o*	4	
		total:	312	42 %
Redondilles:			200	26,9 %
Quartetes:			80	10,7 %
Seguidilles:			3	

* * *

Com ja hem indicat, d'aquesta obra només es conserva un manuscrit a la Biblioteca Nacional (es tractava del manuscrit que preceptivament calia enviar a la Censura) i que apareix citat al Catàleg de Manuscrits de Teatre de la Biblioteca Nacional amb la signatura Ms 14339.

¡QUÈ NO SERÀ!

Juguete cómico-lírico en un acto
en valenciano y en verso
letra de don E[duardo] E[scalante]
música de doña J. G. de M. [1] *

A mi querido amigo don Rafael Ariño [2]
en prueba de amistad.

Personajes

Roseta
El so Feliu
El so Rafel
Viçantet
Sempronio Pichiminí
Gaetano [a]
Cagarnera
Quico
Ximo

L'acció e[s] supon en el barrio de Marxalenes. [3]

---

* Les notes textuals i crítiques d'aquesta obra es troben a les pp. 321-324.

ACTE ÚNIC

El teatro representa un carrer: a la dreta, interior d'una barberia; a l'esquerra, en primer bastidor, la casa de Roseta; al segon, porta d'una tenda. Al foro, campiña. És al fer-se de dia.

ESCENA PRIMERA

Sempronio i Gaietano.

Música

G[AIETANO]. Andiam piano, e con silenso,
t'apresta l'arpa, pronti a tocar.
S[EMPRONIO]. Ton violino, ch'è [b] un portento,
el dispertarla pronti farà.

Duo

[GAIETANO I SEMPRONIO]. Ascolta mi serenata,
tu, la divina, [c] tu i el mio amor.
Voite tutto l'afano
sí que palpita
el nostro cor.
Me vogglio, me, ser tu esposo,
quando più pronti,
più, più mecor.
ROSETA. *(Eixin[t] a la finestra.)*
Dormir no em deixen,
ja fa mig hora
estos dos gossos
ací lladrant.

VIÇANTET. *(Eixin[t] també a la finestra.)*
Açò són patos
grills i chicharres
o a tota orquesta
canten els gats. 20

SEMP[RONI]O
I GAETANO. Non va rosa
que tu più bela,
non bastela
più hermosa,
no, non va, 25
più, più cara,
de mon peto
più no va.

VIÇANTET. Più, più, diuen;
più, più, fan: 30
teulaïns pareixen,
a empapussar-los vaig.
Tiran[t]-los una tomatà.

ROSETA. Più, più, diuen;
più, più, fan:
teulaïns que piulen, 35
fam o set tindran.
Tiran[t]-los un pitxer d'aigua.

Recitat

SEMP[RONI]O. ¡Ah! Quin colpo, maledite.
GA[IE]T[ANO]. Aqua,[d] ¿qual serà el bibante?
V[IÇANTET]. Si no se'n van prompte, els plante
una rajolà que els gite. 40
S[EMPRONIO]. Ah, sangue, sangue en la testa.
¡Socorro, amichi, mi morro!
ROS[ETA]. Pos ja s'ha andut bon xorro.[4]
S[EMPRONIO]. E chiama un dotore, apresto.
G[AIETANO]. Ignoto dove trovato. 45
S[EMPRONIO]. ¡Què bárbaro d'enemico!
G[AIETANO]. Veder lo servello, amico.
S[EMPRONIO]. ¡Sangue! ¡Sangue!
G[AIETANO]. ¡És un tomato!
S[EMPRONIO]. ¡Ah, bèstia di Satanaso!
G[AIETANO]. ¡La giusticia lo sabrà! 50
S[EMPRONIO]. Si el colpo me da en lo naso...
V[IÇANTET]. La punteria em faltà.
G[AIETANO]. Partiam, amici, qui é tardi.
S[EMPRONIO]. Sí, sí, volo, fuga, andiam.

G[AIETANO]. Curriamo presto.
S[EMPRONIO]. Curiam. 55
L'espali em guardi.[5] *Vanse.*[e]

ESCENA II

Viçantet, a la finestra, i Roseta.

V[IÇANTET]. Pos, Senyor, a lo que veig
no té pocs nòvios la xica.
Ja se ve[u][f], si és tan bonica;
no de baes me diu lleig. 60
Vaya, vaya, quina diosa.
R[OSETA]. Vosté serà més bonico.
Eu, eixa cara de mico.
V[IÇANTET]. ¿Està escoltant-me l'hermosa?
R[OSETA]. No em xoquen les romançaes 65
ni els argumen[t]s en dijú.
V[IÇANTET]. És veritat: les albaes
són millor d'algun Mambrú.
R[OSETA]. D'escoltar-les no m'amague.
V[IÇANTET]. Per atra banda va el joc. 70
R[OSETA]. Vaja, i que li peguen foc.

Tancant en ràbia la finestra.

V[IÇANTET]. Vaja, i la mar que la trague.

ESCENA III

Viçantet.

[VIÇANTET]. Si no fóra per mirar
que és dilluns,[g] me degollava.
¡Que puga ser una dona 75
tan carassera i tan falsa!
¿Qui ha de creure que eixa xica,
que hui a baqueta[6] me tracta,[h]
me tenia més mimat
que té a un loro una beata? 80
Ella, cosir-me camises,
planxar-me la roba blanca,
fer-me un elàstic de punt
i d'estamí una bufanda.
Ella, dir-me: «ans que faltar-te, 85

Viçantet, a la paraula,
s'ha de secar l'Albufera»,
i jo, innocent, m'heu mamava.
¡Ah! però jo li assegure
que si descubrisc la causa 90
d'eixa metammedorfosis,[i]
com diu el mestre, se n'arma
una que, de Marxalenes,
ni un gat deixe p'a contar-la.
¡Infeliç de Cagarnera, 95
si és cert de què la zitzanya
ell la ficà: ja pot el home[7]
encomanar la mortalla!
Anem-se'n a obrir la porta,
que això ja és el toc de l'alba. *Se n'entra.* 100

ESCENA IV

Cagarnera i Quico, i després Ximo.

Q[UICO]. Home, no vingues en cuentos,
que la paraula és paraula.
Davant de morro[j] digueres,
en la tenda d'Alboraia:
«com jo aplegue, de Roseta, 105
la voluntat a lograr-la,
us convide a un armozar».
C[AGARNERA]. ¿Però, jo, la tinc encara?
Q[UICO]. Com si la tingueres, pues
quan ella t'ha dat paraula 110
de renyir en Viçantet...
C[AGARNERA]. És que, en això, hi ha una trampa...

Ximo, obrint la porta de la tenda, i agranant.

XIMO. Caballeros...
C[AGARNERA]. Ole,[k] Ximo.
XIMO. Se va a perder la mañana.[l]
C[AGARNERA]. Poc farà que t'has alçat. 115
X[IMO].[m] No fa molt.
C[AGARNERA]. Llava't la cara,
que en los ulls dus més maganyes
que una gossa americana.
Q[UICO]. Però, tu, és que no m'expliques...

C[AGARNERA]. Abans, rentem la paraula.[8] 120
Q[UICO]. Vol dir que farem un quatre.[9]
C[AGARNERA]. ¿Un quatre? Tin més pucanza.
Ximo, [n] posa un quartillet[10]
i trau-mos una baralla.
Se n'entren.

XIMO. P'a fer un sisó[11] de gasto, 125
no hu diu en poca arrogància.
¡Vaig! *Vase.* °

ESCENA V

Viçantet, el so Rafel; després, Roseta i el so Feliu.

V[IÇANTET]. Pos, Sinyor, me s'antoixa
que hui ha d'haver tronà i llarga;
Gallego és el meu calendari:[12]
moltes garrotaes senyala. 130

Obrint la barberia: el so Rafel per la porta interior de la mateixa.

RAFE[L]. Viçantet.
V[IÇANTET]. Mestre.
RAFE[L]. ¿Què et passa?
¿Has tingut basca esta nit?
Fa dos hores que t'he ouït
acaminar per la casa.
V[IÇANTET]. Al roïdo em despertí 135
d'una música.
RAFE[L]. Prou neta.[13]
¿I a qui haurà segut?
V[IÇANTET]. ¿A qui?
Jo me pense que a Roseta.
RAFE[L]. Mira, talla'm estes metxes,
que sempre les porte soltes. 140
És que les dones, a voltes,
solen dar un pago... Veges
si eixes són partides bones.
Tu en tens la culpa d'este assumpt[14]
per no creure que les dones 145
i la música, de llunt.
¿Què et pareix la tal chiquilla?
¿Hi han moros o no en la costa?

¡Eh!...

V[IÇANTET]. La callà per resposta.

Roseta, eixin[t] de sa casa i entrant en la barberia.

R[OSETA]. Dos diners de mantequilla.[15] 150

V[IÇANTET]. Palleta, i com me toreja...
Ma que és menester valor
p'a vindre ací, la molt lletja...

ROSETA. Traïdor, més que traidor.

RAFE[L]. ¡Conque este matí has tengut 155
música!

ROSE[TA]. Música nova.

RAFE[L]. Pos, xica, estaràs prou tova.

ROSE[TA]. ¿No s'hi[p] veu? Més que un mig armut.[16]

RAFE[L]. ¿Qui tocava? Cagarnera.

ROSETA. ¡Si ne[q] sap millor tocar! 160

RAFE[L]. ¿Diu que te vol demanar
a ton pare?

ROSE[TA]. Diu que ho[r] farà.[17]

RAFE[L]. Animal, que casi em talles
mitja orella.

V[IÇANTET]. S'ha esvarat
la tisora: estic volat. 165

RAFE[L]. Porò si pareix[s] que balles.

ROSETA. Despatxe'm i torne'm dos.

RAFE[L]. Dóna-li-la tu mateix.

V[IÇANTET]. ¡Falsa! Si té sang de peix.[18]

Donan[t]-li la mantequilla.

ROSETA. So Rafel, adiós.

RAFE[L]. Adiós. 170

VIÇAN[TET]. ¡Quina rabà m'ha pegat!

[El] so Feliu, eixin[t] de sa casa.

[FELIU]. Açò ja de ratlla passa.
Chiquilla, passa'm a casa,[t]
prompte.

ROSE[TA]. ¿A on va tan sofocat?

FELIU. Si veig que atra volta proves 175
a calcigar eixa porta,
bé pots dir que te la trobes,
que el dimoni te s'emporta.

ROSETA. Vosté també prevalica.[19]

Entrant-se en casa.

FELIU. Obedisca i no em replique. 180
RAF[E]L. So Feliu, vullc que m'explique
tot açò què significa.
FELIU. Este home, sempre s'emboca.
RAF[EL]. Vullc un verbal manifiesto.
FELIU. ¿I què és verbal?
RAF[EL]. Per la boca. 185
FELIU. ¿Que jo parle per atre puesto? [20]
RAF[EL]. Mire, tinga més catxassa.
FELIU. Vosté, ¿per què em desinqueta?
RAF[EL]. Vullc saber per què a Roseta
la priva que entre en ma casa. 190
FELIU. Perquè a ma filla li ha eixit
un acomodo formal,
i té vosté un oficial
que és molt rematxo.
V[IÇANTET]. *(Dins.)* Ben dit.
FELIU. No vullc que me l'embolique 195
i el veinat pense en la xica [21]
que se rasca on no li pica
i mos rossegue i critique.
RAF[EL]. I, en això, ¿què em vol contar?
¿Pos que vosté s'ha cregut 200
que ell per ella està perdut?
FELIU. Més que un garrofí en la mar.
RAF[EL]. ¡Oi! ¿De veres, so Feliu?
FELIU. ¿Que no hu té ben a la vista
i que el seu semblant no hu diu? 205
RAF[EL]. Vosté és mal sifionomista.
FELIU. Pos si és que amor no li té,
¿com és que sempre ballant
li va darrera i davant?
RAF[EL]. Això es pensa vosté. [22] 210
I més... Si ella el vol tan poc
com vosté creu, ¿no li asombra
el que de la seua sombra
no sàpia eixir?
V[IÇANTET]. *(Dins.)* Això és joc.
FELIU. Pos bueno, jo li assegure 215
el no vore-la parlar
més en ell.
RAF[EL]. I jo li jure
que ni la té que mirar.
Prenga-hu com paraula pròpia
de Cento.
FELIU. I les meues, d'ella. 220

VIÇ[ANTET]. *(Dins.)* Home, vaja una parella
d'arreglaors de parròquia.
FELIU. ¡Quin gendre! No era mal obra[u]
i tindria jo la mengua.[23]
RAF[EL]. Lo que parla ja és de sobra, 225
conque no em busque la llengua.
FELIU. ¿Que vosté me pot privar
el que parle... so... subjecte?
RAF[EL]. Mire, no em perga el respecte,
que tinc fuero militar. 230
FELIU. ¿Vosté?
VIÇANTET. *[Dins.]* Mentix, fique'l pres.
RAF[EL]. Si ara mateix volguera
posar-me la xarretera
que tinc de l'any vint-i-tres,[24]
eixe sombrero, rodant 235
li aniria, per[v] parlar-me.
FELIU. So Rafel, no s'unfle tant.
RAF[EL]. Pos a [e]spaiet en faltar-me.
FELIU. Este tio...
RAF[EL]. ¿Això de tio
què ve a ser? Queni[w] o criança 240
té vosté, ni...
FELIU. ¡So Rafel!
RAF[EL]. A mi no em diuen «so»... Sàpia
que jo tinc «don».
FELIU. *[Apart]* Este home
per tots los puestos m'ataca.
Però si es creu sofocar-me, 245
marro en du,[25] pos no alcança,
que jo d'ell fas tan de cas
com del Rei[x] de la Duana.[26]
RAF[EL]. En molta reviritat.[y]
Ja hu veig.
FELIU. ¿Què veu?
RAF[EL]. Que en sa casa 250
era verda la vergonya
i se la menjà vosté.[27]
FELIU. Vaya,[28]
no me vinga en indilectes.
RAF[EL]. Això és una comparança.
FELIU. ¡Pos m'ha mort! Això és tractar-me... 255
VIÇANTET. *(Dins.)* De burro, que poc li falta.
FELIU. Home...
RAF[EL]. Parle, que l'espere.
FELIU. Jo... No res, que vosté guanya. *Vase.*

ESCENA VI

Viçantet [i el] So Rafel.

RAF[EL]. ¿Què te pareix? ¿Has ouït
de quin modo s'ha explicat? 260
V[IÇANTET]. Vosté, encara hu ha acabat
d'enredrar.
R[AFE]L. Desagraït,
tin més orgull, i tin més...
V[IÇANTET]. Si vosté es vera tan blau... [29]
R[AFE]L. En los mateixos diners 265
busca-te'n atra i en pau.
V[IÇANTET]. Aixina hu faré, qu[e] a [z] soles
vengansa el meu pit resolla,
però haurà ací una Degolla
que ni la del Rei Herodes. [30] 270
RAF[EL]. ¿Què dius?
V[IÇANTET]. ¿Jo?... ¡Válgame Dios!
¿I no s'ha enterat sisquera
si és l'italià o Cagarnera
el seu nòvio?
RAF[EL]. Algú dels dos.
V[IÇANTET]. Això ja hu tinc olvidat. 275
RAF[EL]. Me'n vaig a missa. Tu, compte,
no et mogues, que torne prompte.
V[IÇANTET]. Vaja-se'n ben descansat.
RAF[EL]. Vés a [e]spai en què te plegue [31]
parlant en ella.
Vase.
V[IÇANTET]. ¿Qui, jo? 280
Sols de vore-la renegue.
Per dins va la processó.

ESCENA VII

Roseta, eixint i sentant-se a la porta.

R[OSETA]. Pos Senyor, ara és cosa
de fer-se el monyo
matinet, no me diguen 285
grenyuda els nòvios.
V[IÇANTET]. Ja me provoca,
tenim que vore a l'últim
qui se sofoca.

Agarrant la guitarra i sentant-se a la porta.

Música

Si de dones te fies
en la paraula,
la que manco te penses
millor te planta.

R[OSETA]. Si dels homes te fies
en la paraula,
el que manco te penses
gira la capa.

V[IÇANTET]. Bé mereix la[A] que es fia
d'una embustera
que en un tir li desferen
la calavera.
I a la molt falsa,
un cudol que la deixe
feta una salsa.

R[OSETA]. Bé mereix el que es fia
d'un embustero
que li donen a beure
fel i veneno.
I al que l'enganya,
en lo peu que el rebenten
com a una aranya.

V[IÇANTET]. Anem, anem, així fóra,
anem, anem, jo que el vera,
un cudol, que me la féra
una salsa a la traïdora.

R[OSETA]. Anem, anem, així fóra,
anem, anem, jo que el vera,
com l'aranya dins l'estora
quan la xafa una granera.

Fi. [Parlat]

V[IÇANTET]. Açò va a tindre un remat
molt llastimós.

R[OSETA]. ¡Ai, Sinyor!
Hui sí que farà calor,
que està el temps emponentat.

V[IÇANTET]. Encara hu estarà més
de lo que ella se figura.
Perquè si encara m'aspera...

R[OSETA]. A vosté, ¿qui li diu res?

V[IÇANTET]. És que ja res me si'n dóna

la barca a l'aigua tirada.
R[OSETA]. Però, home, ¿en vosté qui parla? 330
V[IÇANTET]. Jo sóc qui en vosté raona.
R[OSETA]. Mire, amague's si és que vol
i no em vinga a provocar.
V[IÇANTET]. Ja em vorà vosté amagar,
però serà en Fernanpol.[32] 335
I no li hu dic en misteri:
allà aniré, com si hu vera.
R[OSETA]. Pos, home, vaja, ¿què espera?
V[IÇANTET]. ¿Què? Fer d'ací un cementeri.
R[OSETA]. ¡Mà[33] i què valentot, Jesús! 340
Qualsevol el creurà un Sit,
i ell, en tocar-lo en un dit,
pareix de fang i pallús.
V[IÇANTET]. Burle's, mentres jo em socarre,
però de la seua pell 345
ne tinc que fer un mornell.[34]
Pregue a Déu que no l'agarre.
R[OSETA]. Home, no siga bendito.
Ja es guardarà vosté prou
davant d'ell...
V[IÇANTET]. ¿S'ajua un sou[35] 350
que el deixe més ert que un tito?
R[OSETA]. Si la seua pell guardar-la
és que vol, faça'm favor
d'en Cagarnera no armar-la,
perquè d'ella es fa un tambor. 355
V[IÇANTET]. Pos vamos, oïxca el porgama
que li faig[B] de la funció:
ni dos bufos[36] done jo
de la seua; i si en la trama
el italià trau la sarpa 360
buscant-me les cosquerelles,
ja es pot fer compte que l'arpa
li la trenque en les costelles.
R[OSETA]. En l'italià no s'esvare,
que si vosté només prova 365
a tocar-li un fil de roba,
ja té faena en mon pare.
V[IÇANTET]. ¿Vol dir, pues, que eixe serà,
a lo que es veu, el marit
que son pare abans ha dit? 370
R[OSETA]. Això en son temps ja es vorà.
V[IÇANTET]. ¿Que ja es vorà? Molt sensillo
hu[D] encontra vosté, i no alcança...

[Se ve a] Rafel, viniendo. [D]

Esta gent no té puntilla,
ni vergonya, ni criança. 375

ESCENA VIII

Dichos y el So Rafel. Después, el So Feliu. [E]

R[OSETA]. ¿Viçantet?
V[IÇANTET]. Bona l'ham feta.
¿A que vosté s'ha pensat?...
RAF[EL]. Que no tens formalitat.
ROSETA. ¿Què ha de tindre? Ni miqueta.
RAF[EL]. Quin home, que casi acaba 380
de dir-me que la detesta.
ROSE[TA]. ¿Ha dit això? *[Apart]* [F] Mala pesta.
Ja veig que no m'enganyava
Cagarnera.
V[IÇANTET]. Però, mestre...
RAF[EL]. No em parles ni una paraula. 385
V[IÇANTET]. Si ella em busca...
ROS[ETA]. ¿Jo? So maula,
si mereix vosté...
V[IÇANTET]. Un cabestre.
FELIU. *[Entrant]* ¿Què és lo que veig, [G] casto [H] sielo?
ROSE[TA]. ¡Mon pare!
RAF[EL]. Santa Quitèria,
que em farà este xic passar 390
tal afronte...
V[IÇANTET]. Açò s'enredra.
FELIU. So Rafel, ja veig ben clar
lo que tinguí per sospecha:
Ja veig que vosté és un tirà... [I] [37]
RAF[EL]. ¿Un tirà... què? Santa Tecla... 395
Segon[s] vosté, suponent
suposició tan... La llengua
me se trava del coratge
i no li plante una ceba...
FELIU. ¿Vosté a mi, so afaitagats? 400
RAF[E]L. ¿Jo afaitagats, tio leña?
ROSETA. Pare.
V[IÇANTET]. Mestre.
RAF[E]L. Aguarde un poc.
V[IÇANTET]. ¿A on va?

RAF[E]L. Per la baioneta
de quan vaig ser nacional
l'any vint-i-tres, i si aplega 405
a insultar-me, és que hasta el cubo[38]
li la fique.
V[IÇANTET]. Mestre, atenga.
FELIU. Ole, ole, conque és dir
que vosté a ocultar aplega
armes blanques, prohibides. 410
RAF[E]L. Jo tinc fueros.
FELIU. Una inquesta
vaig a fer-le a don Simplisio,
l'alcalde, en seguideta.[39]
R[AFE]L. Sí: por[ò] vorem qui dels dos
és el que va més apressa, 415
i en traure-li jo el diploma
de les meues creus, palleta,
per faltar-li a un benemèrit
va vosté lo manco a Seuta.
FELIU. Andando, pues.
RAF[E]L. Oi, andando. 420
V[IÇANTET]. Vosté ha perdut la chaveta.
RAF[E]L. Per tu va a haver un estrago.
V[IÇANTET]. ¿Per mi?
ROSETA. Però pare...
FELIU. Deixa'm.

Vanse [Rafel i Feliu].

ESCENA IX

Viçantet, Roseta, después Sempronio i Gaetano.

V[IÇANTET]. Tot ne té culpa el dimoni.
R[OSETA]. Que és vosté.
V[IÇANTET]. Dona, volguera 425
estar de vosté [a] cent llegües
perquè és vosté una culebra
pitjor que la que amostraven
allí en l'hostal, en València,
i ni pintà de mascara[40] 430
la puc vore. *[Apart]* Ara rebenta.

Entrant en la barberia.

ROSETA. Ah, traïdor, embustero,
Cagarnera bé m'heu dia.

VIÇANTET. Hui vola esta barberia. *Dins.*
SEMP[RONI]O. La mia esposa, oh, salero. *Eixin[t].* 435
ROSE[TA]. En bon punt ve a despenjar-se.
V[IÇANTET]. Pues un pico de calent
se'n va a [e]ixir hui l'innocent
que ací tinga que afaitar-se.
SEMP[RONI]O. Me, vengo tu esposo a ser 440
y en tuyo pare [a] tratar.
ROSE[TA]. Vaja i afaite's primer.
SEMP[RONIO]. ¿Per què haberme d'afaitar?
ROSE[TA]. Perquè així estarà més guapo.
SEMP[RONI]O. Tú más quererme, Rosina. 445
ROSE[TA]. ¿Jo? Rossí, cara de sapo.
SEMP[RONIO]. Tú ser mocho, Rosa fina,
y por gustarte mecor
el tu afano complir quiero.
ROSE[TA]. Vamos, el pobre sinyor... 450
¡Què idea!... ¿Vol un barbero?
[Apart][41] En que pegue quatre passos
vorà Cento; si de agobios
me muic[J] per ell, quan els novios
li'ls refregue per los nassos... 455
SEMP[RONI]O. Pasaré mentra il ritorno
de ton padre, oh mi gachona...
ROSE[TA]. Passe i compre's una mona.
SEMP[RONI]O. ¿Mi donne un becho?
ROSE[TA]. Ja torno.
SEMP[RONI]O. No deca...
ROSE[TA]. Quieta la sarpa. 460
SEMP[RONI]O. Si yo no em poso estar queto
a tu lado.
ROSE[TA]. Bon sugueto.
Entretinga's tocan[t] l'arpa.
SEMP[RONI]O. Mocha esquivés tu mostrarme.
ROSE[TA]. ¿No li ha dit que s'afaitara? 465
SEMP[RONI]O. ¡Oh, sí! Después d'afaitarme
gustarte más la mía cara.
Tu entonses mocho querer:
parto; adío mi Rosina,
mi losero matotina. 470
ROSE[TA]. Pos vamos, com ha de ser.
Se n'entra en sa casa.

Música

VIÇANTET. El pobret que hui vinga
a que l'afaite,

se'n va a eixir d'esta casa
fet un Sant Llàtzer 475
perquè en la cara
ja pot dir que li pinte
de talls un mapa.

Sempronio a Caetano, declamant.

SEMP[RONI]O. Sentado allí al tavolino
mentra m'afaito, un vichiero 480
poder tu beber vino,
e toma l'arpa.

CAET[AN]O. T'espero.

Entrant en la tenda.

SEMP[RONI]O. Felice matino.

Entrant en la barberia.

V[IÇANTET]. Lusbel me l'envia.
SEMP[RONI]O. ¿Poder afeitarme? 485
V[IÇANTET]. Bueno, en seguida.
Ai, pobret, encomana't
a tots els màrtirs,
que en son temps els judios
diu que pelaren. 490
SEMP[RONI]O. ¡Ai, ai, ai, què malo *Queixan[t-se].*
hase la navaca!
V[IÇANTET]. Home, si és un barro
que té ací en la galta.
SEMP[RONI]O. ¡Ai, ai, ai, què forti 495
que va la navaca!
V[IÇANTET]. Forte es él, que tiene
mol[t] forta la barba.
SEMP[RONI]O. ¡Ai, ai!
V[IÇANTET]. ¿Què?
SEMP[RONI]O. Bastanti;
¡ai, ai!
V[IÇANTET]. ¿Què li passa? 500
SEMP[RONI]O. Sangue: ¡qué demonio!
No m'afaito. ¡Basta!
V[IÇANTET]. Pobre Pichimini,
porta mitja cara
com si un gat li haguera 505
senyalat la sarpa.
SEMP[RONI]O. Este maledito
con la navaca
rife raf fasendo
il collo me tala. 510

Fin. [Recitat].

V[IÇANTET]. Home, deixe que l'acabe
d'afaitar.
SEMP[RONI]O. Oh, no, caramba.
Desventurat, no vogglio.[42]
V[IÇANTET]. Pues aguarde i no se'n vaja.
¿És veritat, so Mambrú,[43] 515
de què en eixa xica tracta
de casar-se?
SEMP[RONI]O. Il suo padre
haberme dado palabra.
V[IÇANTET]. Pos vamos, jo li assegure
que com aplegue a mirar-la 520
o dir el que jo li prive
festejar, done paraula
de què entonses és que acabe
d'afaitar-li l'atra galta.
SEMP[RONI]O. Oh, no, no, desventurato. 525
Yo lo churo.
V[IÇANTET]. Pues en marcha.
SEMP[RONI]O. ¡Gaetano, Gaetano!
GAET[AN]O ¡Socorro, asasin, me mata!
SEMP[RONI]O. Oh, amico, ¿qué afano es éste?
¿Dónde tener la mia arpa? 530
GAET[AN]O Tinga presto; haber un monstro
que sacar la su navaca
y querer tuta meterla
en mon ventro, así de larga.
SEMP[RONI]O. Aquí otro haber que afeitando 535
el collo casi me tala.
¿Pero do estar mi instrumento?

[ESCENA IX BIS][K]

[Dits, Cagarnera, que entra, i després Quico i Viçantet.]

CAGARNERA. ¿A on està el tio de l'arpa?
GAETANO Oh, perdon, mio signore,
querer éste a la mochacha; 540
no ser yo.
CAGARNERA. ¿Qui, este pallasso?
SEMP[RONI]O. Ah, maledite, ¿qué parlas?
Quevaliero, quevaliero,
escondimi la navaca.

[Entra Quico,] que du l'arpa.

QUICO. Xec, Cagarnera.
CAG[ARNER]A. ¿Què vols? 545
QUICO. ¿Trenque les cordes?
CAG[ARNER]A. Aguarda't.
VIÇANTET. ¿Què és açò tan[t] de roïdo?

[Eixint de la barberia.]

CAG[ARNER]A. Este tonto me faltava.
SEMP[RONI]O. Mio signor don cavaliero,
faset favore de l'arpa. 550
VIÇANTET. ¡Cristo i quina sarrasina,
quin terremoto es prepara!
¿D'a on voldran estos el hàbit? [44]
CAG[ARNER]A. ¿A vosté qui li demana
res ací?
VI[ÇANTET]. Xec, Cagarnera, 555
no vingues fent tanta planta,
que tu et creus ser algun solo.
CAG[ARNER]A. Ja veig jo que este s'esmarra.
VI[ÇANTET]. Cavaller, faça el favor
de tornar-li a l'home l'arpa 560
i no li trenque les cordes.
QUICO. Què sano, [L] i això ¿qui ho mana?
VIÇAN[TET]. Mangue. [45]
CAGARNERA. Xec, fes-la en sis trossos.
SEMP[RONI]O. ¡Mon instrumento!
VIÇ[ANTET]. Catxassa.
¿Que no serà mal este home? 565
CAG[ARNER]A. ¿Tu és que a traure la demanda
véns per ells?
VIÇAN[TET]. Si vols saber-ho,
toca en mi.
SEMP[RONI]O. Signores, calma.
QUICO. Xecs, ¿però açò és que va de veres? [46]
VIÇAN[TET]. Si dus ferramenta, [47] trau-la. 570
CAG[ARNER]A. Ja està fora.
SEMP[RONI]O I CAET[AN]O. ¡Quare horrore!
Santa Madona nos valga.

Fican[t]-se en casa [de] Roseta.

SEMP[RONI]O. ¡Oh, qué bárbaros feroches!
QUICO. Home, tanque eixa navaixa,
Viçantet, no hi ha un motiu... 575
V[IÇANTET]. Estic a soles en casa
i no puc ara seguir-te,
però dins d'un quart, aguarda'm

allí cap a la Petxina [48]
i es vorem de prop la cara. 580

CAG[ARNER]A. Si eres home, me s'entoixa...
V[IÇANTET]. Vés-te'n, que ja parles massa.
QUICO. ¿I este trasto, a on el deixem?
CAG[ARNER]A. Trenca-lo i fes una falla.
QUICO. Ximo, [49] tin, per a quan faces 585
de David en la huitava
del Corpus. [50]

Anan[t]-se'n i tiran[t] l'arpa dins la tenda.

V[IÇANTET]. ¿Què va,
que el mestre m'haurà amagat
la navaixa? [51]

ESCENA X

Roseta, Gaetano i Sempronio.

ROSETA. ¿A on estan?
SEMP[RONI]O. Vederlos ir. 590
ROSE[TA]. Viçantet, espera, escolta.
SEMP[RONI]O. Estar feroches.
ROSE[TA]. Per Déu,
vaja a despartir-los, còrrega.
SEMP[RONI]O. Éste ir mucho más liquero.
GAET[AN]O. ¿Yo?
SEMP[RONI]O. Sí, Gaetano, vola. 595
ROSE[TA]. Vaja, faça eixe favor.
GAET[AN]O. Yo estar esta pierna coja
en nou potes: vola tu.
SEMP[RONI]O. Si él ver la mia persona,
per así la su navaca 600
y rif raf me de[s]mondonga.
ROSE[TA]. Vosté és el que diu que em vol.
SEMP[RONI]O. Tu querer que yo me morra.
Ma ¿dove estar la mía arpa?
GAET[AN]O. ¿Dove estar? Ellos la portan. 605
SEMP[RONI]O. Ah, Satanaso, y no fugas
por ella, ¡Santa Madona!

Música

SEMP[RONI]O. Ay, mochacha, mochacha
cuántos trabacos
tiene la mi persona 610
por ti pasados.
Ay, mi Rosina,
per ti un tomato
casi en el colpo
me deja chato. 615
Mon[s]tro feroche,
con su navaca
el maledito
mon ventro ataca.
Barbero bárbaro, 620
en mi mequilla
hase una horríbile
carnisería.
Amargo pianto
mon peto abrasa, 625
perque perduta
sento yo l'arpa.
ROSETA. Pobre Sempronio,
me dóna llàstima,
però atra pena 630
el cor m'assalta.
Ai, Cento, vine;
Déu, que no faça
que per mi tingues
una desgràcia. 635
SEMPRONIO. M Ay, mi Rosina,
enamorata
de tu sandunga
tengo mi alma.
Ya ni el tomato 640
ni la navaca
por ti no siento
ni siento l'arpa.

Fin. [Parlat]

SEMP[RONI]O. Mía hermosa, yo non poso
vivir sin ti.
ROSETA. No tinc gana 645
de riure'm.
VIÇANTET. Ja és bona peça.
¿Què no serà?
SEMP[RO]N[IO]. Santa Bárbara,
il barbero barbarísimo.
ROS[ET]A. Viçantet, ¿què veig? ¿Encara

estaves?...
VIÇA[NTET]. ¿Per què s'admira? 650
ROSE[TA]. ¿Jo? Perquè me figurava
que estaria vosté...
VIÇA[NTET]. ¿A on?
ROSE[TA]. Bon... fen[t]... alguna barba... [52]
VIÇANTET. És dir, que...
SEMP[RONI]O. Jo no voglio
afaitarme atra vegada. 655
VIÇ[ANTET]. Que vosté pareix que tinga
vergonya de que trobar-la
haja jo pogut, parlant
a soles en este maula.
ROSE[TA]. ¿De tu vergonya?
VIÇA[NTET]. De tu. 660
ROSE[TA]. De vosté, que no pensava
que ha dit que parlar [53]
en mals modos i criança...
VI[ÇANTET]. [N] ¡Què no serà esta chiquilla!...
¡I que no seré jo un... vaya!... 665
Però, Rosa, ¿tu vols vore'm
en treball, o en una gàbia?
ROSE[TA]. Qui no el conega, que el compre.
VI[ÇANTET]. Roseta, per Santa Clara.
SEMP[RONI]O. Cavaliero, yo non poso 670
permitir...
VIÇ[ANTET]. ¿Li faig [O] la barba?
SEMP[RONI]O. No, no, parlati, parlati.
¿Ma dove está la mía arpa?
VIÇ[ANTET]. Si en este instant no me dones
una raó, una paraula 675
que m'explique el teu encono,
ja de mi pots tindre llàstima.
Açò és fer el gos i el mirlo
i el... *[Apart]* ¡Però si és tan reguapa!
SEMP[RONI]O. Esto sí es fasen. [P]
V[IÇANTET]. ¿Què?
SEMP[RONI]O. Nada. 680
ROSETA. La raó que en vosté tinc
fiu jurament de callar-la,
conque així debaes malles. [54]
VI[ÇANTET]. Tu no voldràs que jo faça
una catàstrofe.
ROSE[TA]. Mire, 685
lo que jo vullc és que vaja
i que em torne aquells tiran[t]s

que li regalí i la faixa.
VIÇ[ANTET]. Pos torna'm tu aquell beset
que te doní, vamos anda. º 690
ROS[ETA]. Enganyós.
VIÇA[NTET]. Mà que rogeta
s'ha posat. Me la menjava.

ESCENA ÚLT[IM]A

Dichos y [el] so Rafel y [el] so Feliu.

RAF[E]L. ¿Ha vist vosté com tinc fuero
melitar?
FELIU. ¡Cristo me valga!
Ja estan atra volta jun[t]s. 695
RAFEL. Vamos, este xic no alcança.
SEMP[RONI]O. Oh, mi carísimo amico.
RAFEL. Hui te nugue d'una cama.
FELIU. Senyor Pich... Mich...
SEMP[RONI]O. Pichimini.
FELIU. Si dins d'un mes no se casa 700
en la xica, de lo dicho
faças compte que no hay nada.
Tu tus; veges Cagarnera *A Roseta.*
què vol dir-te en esta carta.

Li la dóna, la pren i la llig.

SEMP[RONI]O. Yo sí que casarme, pero 705
non poso.
FELIU. ¿Com?
V[IÇANTET]. ¡Eh!...
SEMP[RONI]O. Cachasa.
Yo sí poso, ma non voglio.
FELIU. ¿Quina eixida de pavana
és esta?
RAFEL. *[Apart]* Quant que m'alegre.
FELIU. ¿Però qui d'esta mudança 710
té la culpa?
SEMP[RONI]O. È... un... mistero...
FELIU. ¿Un mistero?
SEMP[RONI]O. Signor, calma;
voglio desir un secreto.
ROSE[TA]. La vida em torna esta carta.
Pare, jo, si a un cas me case, 715
serà en Cento.
FELIU. ¡Santa Bàrbara!

¿Què és lo que diu esta xica?
RAFEL. Tonto estic.
V[IÇANTET]. ¿Què és lo que em passa?
R[OSETA]. Que Cagarnera va ser
un truco, que la zitzanya 720
ficà de què Viçantet
era un fals; jo, la paraula
doní de no descubrir-lo
hasta pillar-lo en la trampa.
Però hui veig que em confessa 725
son delit en esta carta.
V[IÇANTET]. Hui li cargue jo el llomello.
FELIU. ¿Vosté què diu?
A Rafel.
RAFEL. ¿Jo? Catxassa.
FELIU. ¿Luego és dir que consentix?
RAFEL. Que es casen i santas pascuas, 730
perquè ja veig que els meus fueros
quan el amor trau la pata
fan ací manco paper
que li fa a vosté una albarda.
FELIU. So Rafel, per Déu, no vinga 735
en un[a] atra comparança.
Viçantet, caseu-se prompte.
SEMP[RONI]O. Pero yo...
V[IÇANTET]. ¿Vosté s'afaita?
SEMP[RONIO]. Oh, yo no. Antes que afaitarme,
voglio tornar a mi patria
lo mesmo que un capuchino
portando tuta la barba.

Música

V[IÇANTET]. Ja me tornes
hui la vida.
R[OSETA]. Tu me lleves
el pesar.
ELS DOS. I el meu cor
ple d'alegria
en lo pit
està ballant.
SEMP[RONI]O. Atra esposa
en la mía patria
pronto parto
a conquistar.

F I. R

NOTES TEXTUALS

[a] Aquest personatge apareixerà, durant tota l'obra, com a *Gaietano*.

[b] Esmenem el *che* que apareix al manuscrit. Hi ha una correcció, en lloc de *que*.

[c] Esmenat al manuscrit. En lloc de *debina*. En aquest, i altres casos molt evidents, tractem d'amillorar, per analogia, l'arbitrària ortografia italiano-macarrònica de l'autor.

[d] Esmenat al manuscrit. En lloc d'*agua*.

[e] En castellà a l'original.

[f] Esmenem *veu* en lloc de *ve*. Sembla que podria tractar-se d'una errada d'escriptura, tot i que la inclusió de frases castellanes al diàleg és normal en tots els textos de l'autor.

[g] Esmenat al manuscrit. En lloc de *tan matí*.

[h] *Sic*. És una forma inusual, perquè en Escalante el verb *tractar* gairebé sempre apereix escrit *tratar*.

[i] *Sic*.

[j] Paraula de difícil lectura. Pensem que potser *morro* podria tenir el valor de *davant del meu morro*, és a dir *davant de mi*, però no passa de ser una suposició.

[k] Paraula de lectura dubtosa. Pot ser *[h]ola*; en qualsevol cas, si és *ole* no du titlla i s'ha de pronunciar com a paroxítona.

[l] Vers de lectura dificultosa, tot i que pensem que la que proposem deu ser la correcta.

[m] Només figura la inicial, però en aquest cas és *CH* per evitar la confusió amb *C[agarnera]*. Nosaltres la grafiem *X*.

[n] Al manuscrit hi ha una esmena al començar aquest vers. Aquestes paraules havien estat primitivament atribuides a *Q[uico]*.

[o] En castellà a l'original.

[p] Al manuscrit apareix *si*. Pensem que es tracta de la transcripció fonètica de la combinació de pronoms feble *s'hi*, però la utilització d'aquest darrer és inusual a Escalante.

[q] Esmenat al manuscrit. En lloc de *sino*. Resulta, tanmateix, incerta la lectura.

[r] Al manuscrit apareix *[h]o*. Aquesta forma, en lloc d'*[h]u*, no és corrent però tampoc excepcional.

[s] Esmenem *pareix* en lloc de *parell*, que és la forma que figura al manuscrit, per facilitar la lectura.

[t] Ratllat al manuscrit: *passa a ma casa*.

[u] Aquest vers i el següent són de difícil lectura, especialment les paraules finals. El sentit ens resulta també obscur.

[v] Sembla que al manuscrit pose *pa* (és a dir, *per a* → *p'a* → *pa*). Esmenem amb *per* que pareix més lògic, tot i que l'altra lectura també seria potser possible.

[w] Aquesta paraula resulta de lectura difícil. Podria ser també *Que ni criança té vosté, ni...*, suposant que, per errada, *Queni* s'haja escrit junt, però abans de *criança* figura, clarament legible i separada de *Queni*, la lletra *o*.

[x] Esmenat al manuscrit. Originàriament posava *Com fa el Rei de la Duana*.

[y] Aquest vers sembla afegit al manuscrit amb posterioritat. És un vers necessari, no per sentit sinó per mètrica, ja que rimaven –es tracta d'un romanç– dos versos seguits. Això obliga també a ratllar el nom del personatge –*RAF*–, que començava el seu parlament al vers següent: *Ja hu veig.*

[z] Al manuscrit *ca soles.*

[A] Al manuscrit *el*, però ha de tractar-se d'una errada, fins i tot per correspondència amb la seguidilla anterior.

[B] Esmenem *fas* per *faig* per tal d'evitar la confusió de persona.

[C] Al manuscrit *hue.*

[D] En castellà a l'original.

[E] En castellà a l'original.

[F] Al manuscrit s'obri parèntesi –indicació d'*apart*– abans de *Mala pesta* i es tanca tot seguit. El tancament, però, apareix ratllat, i no figura cap indicació posterior d'on acaba l'apart.

[G] *Sic.*

[H] Aquesta paraula figura també al començament del vers, però ratllada.

[I] Aquest vers s'inicia amb la indicació de personatge *RAF*, ratllada.

[J] Al manuscrit *muillc.*

[K] No hi ha referència al canvi d'escena al manuscrit, però aquest canvi és obvi, perquè hi entren tres personatges. Per tal de no modificar la numeració de les escenes següents, marquem aquesta entre claudàtors com a *nou bis.*

[L] Paraula de difícil lectura.

[M] Al manuscrit *GAET°*, però es tracta d'una errada evident de l'autor. El personatge que deu cantar és *Sempronio*, i en aquest sentit l'esmentem.

[N] Els dos versos següents van interliniats. La indicació de personatge –*VI*– apareix al manuscrit realment al començament del v. 667.

[O] Esmenem *fas* per *faig* per facilitar la lectura.

[P] Aquesta paraula és de lectura dubtosa. Potser el vers vulga dir: *Estos, sí es casen.*

[Q] Ratllat: *allà en l'escala.*

[R] Hi ha una anotació amb lletra diferent a la fi del manuscrit, que diu: *A. con sup. de la palabra palleta en las e. 4.ª y 9.ª, el* [data dubtosa, pot ser 12, 27, 31...] *de enero.* Signatura il·legible. La paraula en qüestió, però, no apareix només que una vegada al text, i en cap de les escenes assenyalades, sinó en la 8.ª

NOTES CRÍTIQUES

[1] J. G. de M. Sigles que corresponen la compositora de la música, i que no hem pogut de moment identificar. La música no es trobava inclosa al manuscrit i ni tan sols sabem si es va arribar a composar.

[2] Rafael Ariño... Vid. nota [3] de *La sastresseta.* L'amistat entre Ariño i Escalante degué de ser prou forta per aquests anys, car li va dedicar dues peces en aquest període.

[3] *Marxalenes.* Antic raval, actual barri, de la ciutat de València, a la vora esquerra del Túria, front al pont de Sant Josep. Va ésser urbanitzat a començaments del segle XIX. Com ja s'ha indicat a la introducció és a aquesta obra quan, per primer colp, trasllada Escalante l'acció de les seues obres dels barris del centre de la capital (Peixcadors, Barri del Carme) a les rodalies de la ciutat.

[4] Vers hipomètric. Hauria de ser «*pos ja se n'ha andut...*».

[5] Vers hipomètric. Sembla com si faltàs, al text, una rèplica; per exemple, com si Geietano hagués de dir, novament, «*Curriam*».

[6] *Dur a baqueta* o passar per les baquetes: antic càstic militar que consistia a passar el delinqüent per entre dues files de soldats que el colpejaven amb baquetes, que són unes barres primes de ferro que servien per atacar la carrega dins el canó de les armes de foc que es carreguen per la boca (*DCVB*).

[7] Vers hipermètric. S'hauria de llegir «*l'home*».

[8] Segurament la frase s'acompanyaria de l'accionat de beure.

[9] El cos, amb el braç alçat per beure del porró, fa la figura d'un «quatre».

[10] *Quartillet*: diminitiu de *quarter*, mesura de líquids, sobretot de vi, de valor variable (*DCVB*).

[11] *Sisó*: moneda valenciana que equivalia a mig sou. Tot i que sembla que l'última encunyació se'n feu el 1713, el seu ús es mantingué encara durant molt de temps (*DCVB*).

[12] Vers hipermètric. Sobre el *Gallego*, vid. n. [42] a *El deu, dèneu i noranta*.

[13] *Neta*. Segurament es refereix ací a la manera d'afaitar, tallar la barba o el cabell, no a la música.

[14] Vers hipermètric.

[15] La mantequilla era emprada per les dones per donar llustre els cabells i fixar-los.

[16] Vers hipermètric. *Armut* o *almud*: mesura de grans; és la quarta part de la *barcella* i equival a un poc més de quatre litres (*DCVB*).

[17] Vers hipermètric.

[18] *Tenir sang de peix*, d'aigua, d'orxata o de nap: ser excessivament flemàtic, no indignar-se per res (*DCVB*).

[19] *Prevarica*, xerrar, parlar molt, sobretot disputant (*DCVB*).

[20] Vers hipermètric.

[21] Perquè el vers no siga hipermètric cal llegir *vei*nat com a diftong.

[22] Vers hipomètric.

[23] No era mala obra ni tindria jo la *mengua*. Frase que no arribem a entendre.

[24] La repressió del liberalisme que va patir la societat espanyola d'ençà l'any 1823 estigué en mans de les tropes franceses del cos expedicionari conegut com *Els cent mil fills de Sant Lluís*, recolzades per cossos de milícies, els *voluntaris realistes*, a aquests sembla al·ludir el vers.

[25] *Marro*: joc infantil en què, posats els jugadors en dos bàndols, un de front a l'altre, van sortint de les línies respectives, avançant cap als contraris i procurant cada jugador agafar-ne un d'aquells i no deixar-se agafar de cap; els agafats passen com a presoners a la línia contrària i sols poden devenir lliures si arriba a tocar-los un jugador del seu partit (*DCVB*).

[26] Possible referència a l'estàtua de Carles III que corona el Palau de Justícia valencià, que va ser amb anterioritat fàbrica de tabacs i Duana.

[27] Refrany popular: la vergonya era verda i un ase (o un altre animal) se la va menjar; per explicar que la vergonya va desaparéixer molt aviat del món.

[28] Aquesta paraula afegeix dues síl·labes innecessàries al vers, que resulta, així, hipermètric.

[29] *Veure's blau* o quedar blau: quedar ple d'estupefacció o molt admirat (*DCVB*).

[30] Al·lusió a la darrera, i més popular, escena del *Misteri del Rei Herodes*, conegut popularment a causa d'aquesta escena, com *Misteri de la Degolla*. Es tracta de la representació grotesca de la matança dels Innocents a càrrec dels soldats d'Herodes que, armats amb rotllos de pergamí (els carxots), carregaven sobtadament sobre els espectadors. Aquest Misteri, representat a València de forma regular almenys des de la segona meitat del segle XVI és el més popular dels tres misteris del Corpus que a la ciutat de València s'han conservat fins avui dia.

[31] *Te plegue*: és a dir, t'aplegue, arribe a tu o te trobe.

[32] *Fernanpol*: suposem que es refereix a l'illa de Fernando Poo (actualment Bioko). Cedida per la Corona portuguesa a l'espanyola, el 1778, va ésser colonitzada per esclaus provinents de Cuba i per presidiaris. En 1858, i després d'una breu ocupació anglesa, se li va reconéixer a Espanya la possessió d'aquesta illa, a on anirien a parar molt sovint, com a deportats, llauradors de l'Horta de València, condemnats després de les diferents revoltes camperoles que tingueren lloc durant aquest segle. Per la data, era evident que es tractava d'un tema de relativa actualitat en el moment d'escriure la peça.

[33] *Mà i que*: *mira i que...*

[34] *Mornell*: atuell de pescar, semblant a una nansa, que serveix per a pescar anguiles i peixos petits (*DCVB*).

[35] *Sou*: v. n. [49] a *La casa de Meca.*

[36] *Bufos*: es referirà, potser, a funcions *bufes*, és a dir, còmiques, populars i, per això, de menor entitat, per eixemple, que drames i *melodrames* (no debades l'*italià* és músic). Molts teatres que representaven aquell gènere rebien el nom de *Bufos.*

[37] Vers hipermètric.

[38] *Cub*: part buida d'alguns objectes on s'hi encaixa un altre.

[39] Vers hipomètric.

[40] Cal llegir-la com a paroxítona per tal de conservar la mesura del vers.

[41] Tot i que no hi ha cap indicació al respecte, aquest text sembla un apart.

[42] Vers hipomètric.

[43] *Mambrú*: nom popularitzat del general anglés Marlborough (1650-1722), les fetes del qual donaren orígen a una *cançó de Mambrú*, que fou molt popular a França i Espanya i que contribuí a difondre aquest nom vulgaritzat, tal com ha arribat fins els nostres dies.

[44] Es refereix a l'hàbit per a soterrar-los.

[45] *Menda*, és a dir, u mateix.

[46] Vers hipermètric.

[47] Usada ací com a sinònim de *navalla.*

[48] La Petxina... Nom d'un passeig a la vora dreta del riu Túria, que rodeja el Barri del Carme i que s'estén entre els ponts de Campanar Sant Josep.

[49] Aquesta referència és confusa, perquè Ximo no es troba a escena en aquest moment. Tampoc no es tracta d'una errada, perquè no hi ha cap altre personatge el nom del qual siga bisíl·lab, condició aquesta necessària per tal de mantenir la mida del vers. L'explicació ve a l'acotació que acompanya l'eixida d'escena de Quico. Ximo, tot i que no el veiem, es troba *dins la tenda.*

[50] La vuitava del Corpus... Festa que es celebra el diumenge de la setmana següent a la del Corpus. En aquesta data tenien lloc processons com la del mateix Corpus. En l'actualitat encara es manté la tradicional i litúrgica processó del Col·legi del Patriarca.

[51] Els vv. 587 i 589 són hipomètrics. Sembla com si el text estigués incomplet.

[52] Si la nostra lectura és correcta, aquest vers i el següent són hipomètrics.

[53] Vers hipomètric.

[54] *Debades malles*: t'esforces en va (*DCVB*).